

MİLLİ KÜLTÜR VE DİL

Uzm. Dr. Mustafa CAN (*)

Milli kültür ve dil, ülkemizin en önemli konularından birisidir, diye konuşmama başlarsam, bu fikri teyid eden, ikna edici delillere başvurmak zorunda olduğumun idrakindeyim. Türkiye, herkesin bildiği gibi bugün hızlı ve kapsamlı bir değişme ve gelişme içindedir. Böyle bir gelişme sürecinde, milli kültürümüzün ve Türk dilinin alacağı şekil hakkında çeşitli görüşler ortaya çıkmış, bu görüşler etrafında da ideolojik bir takım gruplar teşekkül etmiştir. Bu grupların her birisi, kendi fikrine göre bu gelişmeyi, belli noktalarda sınırlandırmak, belli noktalarda değiştirmek, belli noktalara aktarmak suretiyle kontrol altına almak niyet ve isteğindedir. Bu istek ve niyetlerin ortak kaynağı da Türkiye'de kuvvetli ve köklü bir milli kültürün varlığıdır (1).

Esasen genel olarak kültür, özel olarak da 'milli kültür' ve dil kavramlarına dair Gökâlp zamanında çıkan tartışma, günümüz Türk aydınları arasında da şiddetinden hiç bir şey kaybetmeksizin devam etmektedir. Milli kültür ve dil meselesi, millet hayatına nasıl bir yön vereceğimiz konusundaki isteklerimize objektif ve ilmi bir destek bulmak gayreti mahiyeti arz etmektedir. Böyle ilmi bir meselenin hislere ve isteklere bağlı olarak ortaya çıkması, öne sürülen iddiaların, yapılan tartışmaların değerini düşürmez. Çünkü, Ziya Gökâlp de - belki pratik bir endişe ile - kültür kavramını çok geniş tutarak şöyle tanımlamıştır. "**Hars; halkın an'anelerinden, teamüllerinden, örflerinden, şifahi ve yazılı edebiyatından, lisanından, mûsikisinden, dininden, ahlâkından, bedîi ve iktisâdî mahsullerinden ibarettir.**" (2).

Ülkemizde, kültür konusunu ciddi ve ilmi şekilde ilk defa ele alarak onu, millî varlığımızın temeli yapan Ziya Gökâlp, modern Türkiye'nin ilmi

(*) S. Ü. Fen - Edebiyat Fakültesi T.D.E. Bölümü Öğr. Elemanı.

(1) GÜNGÖR, Erol. **Kültür değişmesi ve milliyetçilik**. 2. bs. İstanbul, Ötüken Neşriyat A.Ş. 1984. 12 - 16. s.

(2) ZİYA Gökâlp. **Türkçülüğün Esasları**. Hazl.: Mehmet Kaplan. İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1976. 25 - 40, 105 - 132. ss.

ve fikrî gelişmeleri içerisinde bir nirengi noktası olarak değerini korumaktadır.

Koca Yunus, **"Dil hikmetin yoludur."** derken, yalnız Türkçemizin değil bütün insanlık dilinin pek çok gerçeği gizlediğini ifade etmiştir. Kültür ve dil konusu, genel bir temele oturtulduğu takdirde, özel olarak daha iyi değerlendirilebilir. Dildeki her kelimenin ses, şekil ve anlamını, yazılışını, kültür tayin ettiğine göre, dil ile kültür arasındaki münasebeti bilen herkes bu iki kavramı birlikte ele almak zorundadır.

Servet, zenginlik, tasarruf anlamlarını taşıyan **"birikim"** kelimesiyle de karşılayabileceğimiz **"kültür"**, asırlar boyunca gelişmiş, maddi ve mânevi her şeyi işlemek, geliştirmek şeklinde de ifadelendirilmektedir (3).

Biz Türkler, kendimize has kültür değerlerimizi gereğince bilmediğimiz, onların millî varlık bakımından taşıdıkları değeri ölçmediğimiz için çok şey kaybetmişizdir. Çünkü bir kültürün içinde yaşamak başka, onun üzerinde düşünmek daha başkadır. **"Millî"** ise, şuur, bilinç yani farkına varış demektir. Bunun için değişen dünyamızda, kendimize has özellikleri kaybetmeden, çağa uygun, ileri, yeni ve güzel bir kültür geliştirmek durumundayız. Yeni yetişen nesillerimizin dillerini, bizim için son derece değerli, ata yâdigârı kültür eserlerimizi bizzat okuyarak, anlayacak bir seviyeye çıkarmak, lügat hazinelerini zenginleştirmek, kendi kültür değerlerine karşı ilgili kılmak suretiyle yeni eserler yaratmalarına imkân sağlamak gerekmektedir.

Kültür kavramı, Sosyoloji ve Sosyal Antropoloji literatüründe maddi ve manevi unsurları itibariyle incelenirken üzerinde pek çok tartışmalar yapılmış, bu iki ilmin başlıca konularından biri haline gelmiştir.

Bugün ülkemizde, hâla bağımsız bir **'millî kültür'**den, **'kültür şahsiyetinden'** söz ediyorsak bunu bizim eski kültürümüzün her türlü hoyratlık karşısında, hâla direnecek kadar kuvvetli olmasına borçluyuz. Ancak bu direnen kültürün daha fazla ayakta kalmasını bekliyorsak ona bir hamle gücü kazandırmak zorundayız. Ünlü antropolog R. Linton, **"kültür unsurlarını hiyerarşik bir şema içerisinde ifade edebileceğimizi"** söylerken, bunlardan en üsttekilerin, kültürün uluslararası unsurları olduğunu, belirtmektedir. Bir toplumdaki insanların büyük çoğunluğunun paylaştığı bu uluslararası unsurların en önemlisi olan dil, kültürün özünü teşkil eder. En aşağıda ise davranış normları bulunmaktadır. Bu unsurlar, kendi aralarında uyumsuzluk gösterirse, kültürde felç etkisi yapabilir. Ancak millî kültürlerin özü ise çok yavaş ve az değişir. Aydınlarımız, kültürün insan

(3) KAPLAN, Mehmet. **Kültür ve Dil**. 3. Bs. İstanbul, Dergâh Yayınları, 1985. 270 s.

münasebetlerine, dinî inançlara, hissi tepkilere ait kısımlarında meydana gelecek değişimleri, hem gereksiz, hem de tehlikeli olduğuna inandıklarından iyi karşılamazlar.

Millî kültür ve dil konusu, bir milletin tarihi ile de yakından ilgili olduğu için, tarih sahnesine çıkış bakımından dünyanın en eski milletlerinden biri olan Türklerin millî kültürünün üç ana kaynağı olduğu söylenebilir. Bunlar; Anadolu'ya yerleştikten sonra beliren kavmi özellikler, Anadolu ve Rumelide uzun bir tarih boyunca edinilen bilgi ve tecrübe, sonuncusu da İslâm Medeniyetidir (4).

Dil; edebiyat, tarih, din... gibi bir milletin bütün fertlerinin bilmesi, benimsemesi, geliştirmesi ve koruması gereken millî kültür hazinelerinden birisi olarak kültürel değerlerin başında gelir. Sosyal bir varlık olan "**Millet**"in temelini ise aynı dili konuşan insanlar teşkil eder. Türk vatandaş olmanın, kültür birliğine kavuşabilmemizin temel şartlarından biri de ülkemizde yaşayan, ülkemizin nimetlerinden faydalanan bütün vatandaşların (herkesin) Türkçe konuşmasıdır.

19. Asırdan itibaren benimsemeye başladığımız batı medeniyeti ile birlikte Türkçe'ye batı dillerinden binlerce kelime girmiş olması, dil ile kültür, hatta medeniyet arasındaki münasebeti göstermektedir. Dil, bir milletin yaşadığı sosyal hayata göre tabakalara ayrıldığından, yeni kavramlar için yeni kelimeler icadı ile Türkçeye girmiş ve yerleşmiş yabancı kelimeleri tasfiye etmeyi birbirine karıştırmamalıdır. Çağdaş medeniyete uymak için yabancı ülkelerden aldığımız pek çok eşya ve fikirle birlikte Türkçemize pek çok kelime de girmektedir. Bunlardan vaz geçilebilir mi? Bizim de, asırlarca Osmanlı idaresi altında yaşamış olan kavimlere binlerce kelime vermek suretiyle dil bakımından etkilerimiz olmuştur. Bu konuda bir hayli çeşitli ilmi araştırmalar yapılmıştır.

Bunlardan meşhur Fransız dilcisi Jean Deny, dilimizi; kökü, bünyesi, dalları, tarihî gelişimi itibarıyla ve Türk düşüncesi ile münasebeti bakımından ele alarak en güzel Türkçe gramerlerden birini yazmıştır. Massignon ise İslâm milletlerinin kültürlerini inceleyerek onların, felsefesine, ilmine, sanatına, musikisine.. Türk bilim ve fikir adamlarının düzen verdiklerini belirtmektedir.

Türklerin millî benliklerini kaybetmemelerinin sırrı, Türkçe'nin yapısı içinde gizlidir. Tarihin en eski ve en oiangir milleti olan Türklerde soy - sop fikrinin sağlam oluşu, dilin korunmasında ve millî şahsiyetlerinin gelişmesinde önemli rol oynamıştır.

(4) ZİYA Gökâlp. **Türk Medeniyeti Tarihi**. Hazırlayanlar: İsmail Aka, Kâzım Yaşar Koprıman. İstanbul, Kültür Bakanlığı, 1976. 19 - 21. s.

Batılı dil bilgileri, filologlar, dilin belli bir yerde ve anda donmuş şekilleri diyebileceğimiz yazılı ve sözlü kültür eserlerini incelerken bir arkeolog gibi hareket etmektedirler. Dili hem şekil, hem de muhtevasıyla inceleyen filolojinin amacı da insan kültürünü tanımaktır. Kültürün gerçek işçileri, üreticileri, çoğaltıcıları diyebileceğimiz ilim adamları, kültürlü insanlar yetiştirmek suretiyle milletin kültürünü zenginleştirirler. Onların keşfedecekleri bir kabiliyet, Türkiye'yi ileri götürebilecek yarının Ziya Gökâpleri, Yahya Kemalleri olabilirler.

Dil hakkında derin, mânâlı, güzel sözler vardır. İnsanlığın, asırlardan beri edindiği ve denediği gerçekleri ve hizmetleri saklayan bir hazine hükmündeki dil; **"insanoğlunun olaylarla münasebetinin, harikulâde bir ifadesidir..."** Dil deyince, konuşup yazdığımız bütün kelimeleri ve cümleleri anlamak gerekir. Alain'in deyişi ile **"doğru düşünmek için kendi dilini bilerek kullanmak en iyi bir usuldür."** Meşhur Alman Filozofu Heidegger; **"Dil insanın evidir."** der. Yine Alain; **"Evin dışı tabiata, içi insana göredir."** benzetmesini yapar. Bu benzetmeler, çeşitli fikirlerin geliştirilmesine elverişlidir. Her millet dilini, kendi zevkine, ihtiyaçlarına, kültür ve medeniyet seviyesine göre yaratmaktadır. Çünkü, dil tıpkı ev gibi milletin duygu, düşünce ve hayatının barınağıdır. Dilin, insanın evi olduğu fikri, özellikle edebi eserleri ve fikir eserlerini okurken daha çok hissedilir. (Türkçülüğün Esasları, Huzur, Mavi ve Siyah, Dede Korkut Kitabı böyledirler.) Bundan dolayı dilin bütünü, milletin evidir, şehridir veya ülkesidir de diyebiliriz.

Başlıca özelliği **'Millilik'** olan dilin kültürle münasebeti önemlidir. Gökâlp'in **'Milli Kültür'** adını verdiği harsın evidir Dil. Yani temel unsurdur. Bu unsur bir vasıta. Onun şanı, şerefi vasıta oluşundadır. Bu vasıta olmadan tarih, edebiyat, kültür, medeniyet olamaz. Bize tanıtılan, sunulan tabiata, varlıklara, insanlara, eşyaya bu vasıta ile bakarız (5).

Bu vesile ile, ülkemizin ilgili bilim çevrelerinin ve otoritelerinin dikkatini bir kez daha böyle bir kuvvetle ve ısrarla çekerek milletimize büyük bir hizmette bulunulmuştur. Şinasi ile başlayan, Mehmet Emin ile alevlenen, Ömer Seyfeddin ve Ziya Gökâlp'lerle sistemleştirilen ve başarıya ulaştırılan, millî edebiyatla ve Ulu Önder Atatürk'le teyid edilen Türkçe'nin kendi kanun ve kaideleri içinde sadeleşme, yenileşme ve gelişme hareketi, Türk Milletini Atatürk'ün düşünce sisteminde yöneldiği ana hedefe ulaştırabilecek başlıca vasıta olacaktır.

Yurdumuzda dil ve kültür işleri, son yıllar içerisinde büyük bir önem kazanmıştır. Büyük kurtarıcı Atatürk'ün, bu millete bağışladığı Cumhuri-

(5) SİSAV. Türk Dili Semineri. 26 - 27 Aralık 1980 Tarabya Oteli - İstanbul. İstanbul, Kervan İKtapçılık Basın Sanayi ve Ticaret A. Ş., 1980. 17 - 33. s.

yet rejimi ve milliyet duygusu içinde yazısından başlayarak yapısına kadar büyük bir inkılâb geçiren dilimiz üzerindeki yazılar; kitap, süreli yayınlar ve diğer materyal sayfalarında dağınık bir halde bulunmaktadır.

Dilimize dair yazıları; alfabetik, kronolojik veya sistematik şekilde toplayan bir Türk Dili Bibliyografyası meydana getirmek, araştırmacıların işini kolaylaştıracaktır. Bu konuda daha önceleri yapılmış olan bir iki teşebbüs, bütün iyi niyetli gayretlere rağmen eksik kalmıştır.

Kültür, asıl kaynaklara gitmek ve onların sularından kana kana içmekle elde edilir. İlim de geniş ölçüde kültüre girmektedir. Ancak 'kültür' daha geniş bir anlam taşır. Kitapsız ilim olmayacağı gibi; dünyada saf bir ilim ve kültür dili de yoktur. Kültürlü insanların dili, mahiyeti itibariyle okuduğu kitaplara göre değişir. Derin kültür konuşmayla değil, kitaplarla elde edilir. Kültür dilinden kasıt da yazılı metinlerin dilidir. Kültür, yalnız bugünkü eserleri değil, eski eserleri de içine alır. Yine Alain'ın bir sözü; **"Kültür, kaynaklara gitmektir."** der (6).

Türk dili eski, zengin ve güçlü bir tarihî niteliğe sahiptir. Türkler, Anadoluyu feth edip bu bölgeye yerleştikten sonra canlılığını, yaşama ve yayılma potansiyelini korumuştur. XI. yüzyıl sonlarından XII. yüzyıl başlarına doğru Selçuklu Türkleri, Anadolu'da İslâmiyeti ve Türk dilini aşkla, şevkle yayarken, Türkçe eserler de gün ışığına çıkmıştır. Ancak, o dönemlerde yazıldığı ispatlanabilecek Türkçe eserler, çeşitli sebepler yüzünden Anadolu'da ele geçmiş değildir. Horasan, Harizm, Orta - Asya, İran, Irak, Suriye gibi özellikle Türklerin yoğun olduğu bölgelerden akın halinde göçler olmuştur. Göçebe Türkler, evlerinde, obalarında Türkçe konuştukları halde, alimler, şeyhler, aydınlar Arapçaya ve Farsçaya itibar ediyorlardı. Esasen medreselerde resmi dil olarak Arapçanın, edebiyat dili olarak da Farsçanın kullanılması gelenek icabı olmuştur. Bunlara rağmen XII. yüzyılda Anadolu'da Türkçe eser yazılmadığını ileri sürmek mümkün değildir. XIII. yüzyılda ise durum farklıdır. Anadolu'ya yerleşen Türkmenler, bölgede çoğunluğu teşkil ettiklerinden, evde, çarşıda, pazarda, dergâhta, medresede Türkçe konuşmaktadır. Hocalar, şeyhler, dervişler, abdallar, pirler, kısaca çevrede etki ve nüfuzu olan baskı ve irşat gruplarının vaazları, irşatları, nasihatleri, telkinleri... Türkçe söyleniyor, yazılıyor ve yayılıyor (7).

(6) BAYDUR, Suat Yakup. *Dil ve Kültür*. Ankara, Türk Dil Kurumu, 1952. 75. s.

(7) KARAHAN, A. Kadir. *XIV. Yüzyıl Sonlarına kadar Türk Kültürü ve Edebiyatı*. İstanbul, Edebiyat Fakültesi, 1985. 111 - 115. s.

Kısaca, XIII. yüzyıl, Anadolu'da Türk dili bakımından bir tekâmül dönemi olmuştur. Bu yüzyıldaki edebi mahsullerin Türkçesi oldukça saf ve bir dereceye kadar konuşma diline de uygundur. **Yunus Emre** gibi eşsiz ve müstesna bir dehâda ise günümüz Türkçesi ile sıcak ve samimi bağlantısının süregelmesi anlamlıdır. Türk dilinin, Anadolu'da resmi devlet dili sıfatıyla ilânı da bu yüzyıla tesadüf etmektedir. Konya'yı, kısa bir süre için de olsa ele geçiren Karamanoğlu **Mehmed Bey**'in 15 Mayıs 1277 tarihinde, devrine göre önemli olduğu kadar geniş anlamlı fermanının, esasen sadece çarşı - pazarda, halk arasında değil, aynı zamanda 'günlük yaşamada, saraylarda, konaklarda konuşulagelen, fakat Anadolu'da yazı dili olarak henüz resmîyete dökülmemiş bulunan Türkçe'nin elverişli bir fırsat çıkınca halkın arzusu doğrultusunda devlet yönetimine mal edilmesi arzu ve iradesinin bir ifadesi olarak düşünülmesi uygun olur kanaatindeyiz. Bütün Anadolu'da ise Türkçe'nin hem edebi, hem de resmî dil niteliğini kazanması, Anadolu Beyliklerinde, özellikle Osmanlı devrinde layık olduğu üstün yeri ve değeri alması, XIV - XV. yüzyıllarda gerçekleşir. Böylece de Türk Dili İslâm dünyasının önemli kültür dilleri arasında yerini almış olur.

BİBLİYOGRAFYA

- ARAT, Reşit Rahmeti. "Türk Milletinin Dili", **Türk Dünyası El Kitabı**, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1976. 131 - 141. s.
- BAYDUR, Suat Yakup. **Dil ve Kültür**. Ankara, Türk Dil Kurumu, 1952. 75. s.
- ERGİN, Muharrem. "Türkçe ve Dilbilgisi Öğretimi", **Türk Kültürü**, 18 (Nisan 1964) 76 - 83. s.
- ECKMANN, J. "Anadolu Karamanlı Ağızlarına Ait Araştırmalar I. Phonetica", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Dergisi**, VIII, 1 (1950) 165 - 200. s.
- GÖKALP, Ziya. **Türk Medeniyeti Tarihi**. Hazırlayanlar: İsmail Aka, Kâzım Yaşar Kopraman. İstanbul, Kültür Bakanlığı, 1976. 19 - 21. s.
- , ———. **Türkçülüğün Esasları**. Ankara, Matbuat ve İstihbarat Matbaası, 1923. 27 - 28. s.
- GÜNGÖR, Erol. **Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik**. 2. Baskı. İstanbul, Ötüken Neşriyat A. Ş. 1984.
- GÜRSOY, Bedri. "Dil, Kültür ve Sanat Üzerine", **Meydan**, 594, 31 (Eylül 1977), 19. s.
- HACIEMİNOĞLU, M. Necmeddin. "Dil Devriminde Çeşitli Görüşler", **Türk Kültürü**, 11 (Eylül 1963), 5 - 9. s.
- HATİBOĞLU, Vecihe. **Ölümsüz Atatürk ve Dil Devrimi, Cumhuriyetin Ellinci Yılında**. 2. Basım. Ankara, Türk Dil Kurumu, 1981. 69 s.
- KAFESOĞLU, İbrahim. "Türk Kültürünün Korunması ve Geliştirilmesi", **Türk Dünyası El Kitabı**, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1976. 1422 - 1428. s.
- , ———. **Türk Milli Kültürü**. İstanbul, Boğaziçi Yayınları A. Ş. 1983. 15. s.
- KANTARCIOĞLU, Selçuk. **Türkiye Cumhuriyeti Hükümet Programlarında Kültür**. Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1987. 187. s.
- KANTARCIOĞLU, Sevim. "Çağdaş Kültür ve Medeniyet Kavramları Işığında Atatürk'ün Kültür Anlayışı", **Milli Kültür**, 40 (Haziran 1983), 4-8. s.

- KAPLAN, Mehmet. **Kültür ve Dil**. 3. Baskı. İstanbul, Dergah Yayınları, 1985. 270 s.
- , —. **Türk Milletinin Kültürel Değerleri**. İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1977. 5. s.
- KARAHAN, Abdülkadir. **XIV. Yüzyılın Sonlarına Kadar Türk Kültürü ve Edebiyatı**. İstanbul, Edebiyat Fakültesi, 1985. 111 - 115. s.
- KORKMAZ, Zeynep. "Atatürk, 'Türkiye Cumhuriyetinin Temeli Kültürdür' Sözü'nün Üzerinde Bir Değerlendirme." **Milli Kültür**, 36 (Ekim 1982). 2. s.
- KOŞAY, Hamit Zübeyr. "Türkçenin Dünya Dilleri Arasındaki Mevki, Die Stellung des Türkischen Unter der Weltsprachen", **Türk Tarih Kurumu Bülteni**, III, 10 (1939), 365 - 376. s.
- KÖPRÜLÜ, Mehmet Fuad. **Türk Dili ve Edebiyatı hakkında Araştırmalar**, İstanbul, Kanaat Kitabevi, 1934. VII+310 s.
- ÖGEL, Bahaeddin. **Türk Kültürünün Gelişme Çağları**. 2 C. İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1971. 1. C.: 131 s., 2. C.: 167 s.
- PORZİG - Walter. **Dil Denen Mucize I**. Çeviren: Prof. Dr. Vural Ülkü. Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1985. III+238 s.
- SİSAV. "Türk Dili Semineri, 26 - 27 Aralık 1980, Tarabya Oteli - İstanbul." İstanbul, Kervan Kitapçılık Basım Sanayi ve Ticaret A. Ş., 1980. 17-33 s.
- SÜMER, Faruk. "Türkiye Kültür Tarihine Umumi Bir Bakış." **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Dergisi**, XX, 1-2 (Ocak - Haziran 1962), 213 - 244. s.
- TEMİR, Ahmet. "Türkçe ile Moğolca Arasındaki İlgiler", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Dergisi**, XIII, 1 (1955), 1 - 25. s.
- TİMURTAŞ, Faruk Kadri. "Türkçecilik Cereyanının Tarihi." **Türk Dünyası El Kitabı**, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1976. 328 - 339. s.
- ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir. "Dil Üzerine Atatürk'ten Üç Hatıra", **Türk Kültürü**, 13 (Kasım 1963). 86 - 92. s.

